

De doden begraven

Werk van Barmhartigheid: Het begraven van de doden

Geestelijk werk van Barmhartigheid: Voor de levenden en de doden bidden

De werken van barmhartigheid, zowel de materiële als de geestelijke, hebben gemeen dat de mensen in nood overgelaten zijn aan zichzelf. In de honger, de ontheemde vreemdeling, de gevangene medemens, schuilt een vorm van eenzaamheid die doorbroken wordt door een daad van barmhartigheid. Deze bijdrage over het zevende werk van barmhartigheid gaat over het begraven van de doden en het bidden voor de levenden en de doden.

De doden begraven

In Matteüs 25, waar Jezus de werken van barmhartigheid noemt, ontbreekt het werk 'de doden begraven'. Dit zevende werk van barmhartigheid is in 1207 door paus Innocentius III toegevoegd. In de Middeleeuwen was het begraven van de doden vanwege alle heersende besmettelijke ziekten niet zonder risico voor eigen lijf en leden. Het begraven van de doden was daarom een daad van barmhartigheid, wie de doden begroef verrichtte een daad van naastenliefde. Het geestelijke werk van barmhartigheid dat daarmee verbonden is, heet 'bidden voor de levenden en de doden'. De uitvaartbranche is in Nederland een bloeiende bedrijfstak geworden. Aansluitend bij de maatschappelijke individualisering en bij de ontkerkelijking, verzorgen deze ondernemingen "een persoonlijke uitvaart, aansluitend bij uw wensen."

Het afscheid concentreert zich rondom het leven van deze ene persoon, men zoekt naar unieke en persoonlijke vormen van afscheid, die recht doen aan de overledene en de naasten. Vanuit het oogpunt van barmhartigheid springt bij een kerkelijke uitvaart een ander doel in het oog. We bevelen de overledene aan bij God en bidden om zijn of haar zielenheil. Als gelovige gemeenschap drukt de Kerk uit dat we als gemeenschap bij de overledene betrokken zijn en dat we geloven en hopen dat we allen één zijn in Christus. Waar de overledene zijn of haar onnavolgbare weg is gegaan naar de eeuwigheid, drukken we als gelovigen uit dat deze mens met ons verbonden is en blijft in de verrezen Christus. Deze gebeden in eerbiedig respect heffen de eenzaamheid van de overledene niet op, maar brengen een verbinding aan in geloof. Een kerkelijke begrafenis, deze daad van barmhartigheid, brengt veel mensen uit de geloofsgemeenschap op de been. Het meest in het oog springend zijn de nabestaanden, de priester-voorganger en de dienende acolieten, evenals de biddende geloofsgemeenschap. Achter het eerbiedige afscheid gaan veel, heel veel, activiteiten schuil. De koster opent de kerk, bereidt de liturgie praktisch voor, luidt de gemeenschap bij elkaar, zorgt voor de eerste begroeting van mensen, is gedurende de hele plechtigheid alert aanwezig en zal, als na afloop iedereen weg is, de kerk nog controleren of er geen papieren zakdoekjes op of onder de banken zijn achterbleven. En niet alleen de koster: ook de koren, de dirigent, de organist, de mensen die de was of de liturgische kleding verzorgen, de bloemsiergroep – ieder werkt mee aan het goed en eerbiedig laten verlopen van deze barmhartige daad van troost. Niet alleen de biddende geloofsgemeenschap, maar allen die betrokken zijn bij het welslagen van de uitvaart dragen met hun onbaatzuchtige inzet bij tot het uitgeleide doen van deze unieke mens uit de geloofsgemeenschap.

Bidden voor de levenden en de doden

Allemaal kennen we vele vormen van gebed met en voor elkaar. We bidden stil, we bidden om voorspraak bij een geliefde heilige, we steken een kaarsje aan in een vakantieplaats of in een

bedevaartsoord. We brengen onze zorgen voor Maria in ons Wees Gegroet, we bidden samen het Credo, het Onze Vader, een psalm. We hebben duidelijke woorden, of geen woorden, of prevelende woorden. Ze klinken zingend, in het Nederlands, in het Latijn. Biddend brengen we tot uitdrukking dat we zorgen hebben, dat we vergeving vragen of proberen te geven, dat we dankbaar zijn en in elk geval verlangend naar God. Voor de meeste gelovigen, en ook voor vele niet kerkelijke (on)gelovigen, is het gebed een vanzelfsprekende en geliefde bezigheid. In de loop van dit Heilig Jaar van de Barmhartigheid worden veel aspecten van barmhartigheid belicht. Barmhartigheid wordt gelijkgesteld met goedheid, die een mens kan geven, maar niet hoeft te geven, zoals bij de barmhartige Samaritaan. Hij hoefde de gewonde man langs de kant van de weg niet te helpen, de eerdere voorbijgangers hadden dat immers ook niet gedaan, maar hij deed het wel. De Vader hoefde de verloren zoon niet te vergeven, maar Hij deed het wel. We worden opgeroepen iets meer van onszelf te geven dan we gewend zijn, iets wat we niet hoeven te doen of te zijn, maar wel kunnen doen. Barmhartigheid roept op je door het leven van een ander te laten raken, omdat die ander, net als jij, een schepsel is van God. Als mensen verdriet hebben, of pijn, of ze hebben iemand verloren, of ze weten geen oplossing voor een probleem, of ze leven in een uitzichtloze situatie van armoede of ontheemding, dan kunnen ze zich in de grond van hun bestaan afgesneden voelen van de gemeenschap waartoe ze behoren. Ze zien geen uitzicht, geen hoop, geen verlossing uit het lijden. Het gebed van een ander kan dan veel betekenen. De zorg wordt aan God, of aan Maria, voorgelegd, en we zullen al dan niet ervaren of het gebed verhoord is. Daarnaast herstelt het gebed de verbinding met die eenzame persoon. Iemand weet: er wordt aan mij gedacht, ik sta er niet alleen voor. Soms is een situatie zo dat een oplossing niet direct voorhanden is, maar in het gebed voor een ander delen we als het ware het leed, soms bidden we als die ander het niet (meer) kan. De barmhartigheid bestaat dan uit het oprechte gebed waarin we ons het leed van de ander eigen maken en het voorleggen aan God. Op deze manier kunnen we als gelovigen en als geloofsgemeenschap een barmhartige verbindende schakel vormen tussen mensen en God. Het bijzondere is, dat juist of ook mensen die niet zo goed ter been zijn, ouderen bijvoorbeeld, belangrijk zijn in het brengen van het gebed voor God.

In het begin bracht ik naar voren dat in de barmhartige werken 'de doden begraven' en 'het bidden voor de levenden en de doden' de eenzaamheid verbroken wordt, of in elk geval de verbinding met de geloofsgemeenschap wordt bevestigd. In dit verband wil ik hier het bidden voor de anonieme doden naar voren brengen. Soms sterven mensen in Nederland en daarbuiten anoniem: eenzaam, vergeten, afgesloten van de buitenwereld. In de roman *De Gebroeders Karamazov* van Dostojevski uit 1879 is een Russische monnik in gesprek met de hoofdpersoon. De monnik houdt hem voor te bidden voor de anonieme dode: "Vergeet niet om iedere dag en wanneer je maar kunt in stilte te bidden: 'Heer, ontferm u over al degenen die vandaag voor U zullen verschijnen.' Want op ieder uur en ieder moment van de dag verliezen duizenden mensen op deze aarde het leven en hun zielen komen voor God – hoevelen van hen zijn er niet die eenzaam en zonder dat iemand het weet de aarde verlaten, bedroefd en beangst omdat niemand hen beklagt en zelfs van hun bestaan niets weet." Een eigentijdse vorm van deze barmhartigheid toont zich in www.eenzameuitvaart.nl. Dichters in de grote steden schrijven en declameren een gedicht bij een uitvaart van een onbekende dode. Zij vermoeden een bestaan, ze reconstrueren wat ze weten van een eenzame overledene, in elk geval zorgen zij ervoor dat de persoon genoemd wordt, herinnerd, dat bevestigd wordt dat hij of zij heeft bestaan.

We begraven onze doden. Laten we bidden voor de levenden en de doden, ook voor wie we niet kennen en die in eenzaamheid leven en geleefd hebben. De barmhartigheid zegt ons dat we allen in God verbonden zijn.

door Trees Versteegen,
diocesaan diaconaal werkster